

KS. WIESŁAW WENZ

KODEKSOWE WSPÓLNE PRAWA I OBOWIĄZKI DUCHOWNYCH W KOŚCIELE KATOLICKIM

WPROWADZENIE

Duchowni¹ – diakoni, kapłani i biskupi – od chwili przyjęcia sakramentu chrztu św. należą do Ludu Bożego i właśnie z tej racji przysługują im prawa i obowiązki wspólne dla wszystkich wiernych². Ta prawda i przekonanie winny towarzyszyć wszystkim przełożonym, sprawującym władzę, aby jej użycie nie było arbitralne, a więc by w niczym nie naruszało zasad wynikających z prawa naturalnego, prawa Bożego i prawa kościelnego³. Okoliczności te zobowiązują do dokładnego poznania i świadomego chronienia praw każdego wiernego, także praw osoby duchownej, która z racji godności ludzkiej i sakramentu chrztu św. zawsze winna wewnętrznie identyfikować się ze wszystkimi prawami członków Ludu Bożego, zanim pocznie korzystać z przysługujących jej praw i realizować obowiązki, odnoszące się do aktualnie sprawowanej funkcji czy urzędu kościelnego. Powyższy scenariusz działania jest obowiązujący, bowiem prawodawca kościelny autorytatywnie potwierdził prawdziwą równość w godności i działaniu pomiędzy wszystkimi wier-

¹ Dawniej, aby zostać duchownym, trzeba było przynajmniej otrzymać tonsurę. Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 roku dokładnie wskazywał na prawa i przywileje duchowieństwa (kan. 118-123), ogólne obowiązki (kan. 124-144), urzędy i beneficja (kan. 145-195). Por. F. Bączkiewicz, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. I, Opole 1957, s. 302-428.

² Por. KPK, kan. 208-223; por. J. Dyduch, *Obowiązki i prawa wiernych świeckich w prawodawstwie soborowym*, Kraków 1985, s. 63 n.

³ Por. G. Ghirlanda, *Wprowadzenie do prawa kościelnego*, Kraków 1996, s. 79.

nymi⁴, jak również nierówność pomiędzy nimi samymi, ponieważ w osobowym życiu każdy aktualizuje swoje powołanie, które Chrystus powierzył Kościołowi do wypełnienia na świecie, w sposób jemu właściwy, według własnego stanu prawnego i własnych zadań⁵. Tak więc płaszczyzną równości pomiędzy wszystkimi wiernymi jest wcielenie do Kościoła i wejście w „posiadanie” praw i obowiązków właściwie przynależnych każdej osobie (chrześcijaninowi)⁶, zaś zasygnalizowana wyżej nierówność opiera się na uprawnieniach wynikających z różnych funkcji i posług opisanych przez różnorodność charyzmatów, które każdy może odkryć w sobie i rozwinąć je w Kościele, w obrębie niepowtarzalności swego powołania, jednakże ze świadomością, by chronić wspólnotę Kościoła przed rozbiem i wspierać innych w godnym korzystaniu z ich uprawnień, jak również w odpowiedzialnej realizacji istotnych obowiązków⁷.

Podstawowym źródłem obowiązków i praw wiernych świeckich może być ich faktyczna przynależność do wspólnoty Ludu Bożego⁸, udział w potrójnej misji Chrystusa (nauczania – uświęcania – pasterzowania)⁹, wypełnianie szczególnego powołania¹⁰, a przede wszystkim powinności i zadania wynikające z powołania świeckich do życia w małżeństwie i rodzinie¹¹. Natomiast głównym źródłem praw i obowiązków dla duchownych staje się bezpośredni udział w misterium kapłaństwa Jezusa Chrystusa, od chwili przyjęcia święceń kapłańskich w stopniu diako-

⁴ Źródłem takiego stanu rzeczy jest chrzcielna tajemnica wcielenia w Chrystusa i ukonstytuowanie w Lud Boży, a przez to bezpośrednie uczestnictwo w Chrystusowej misji kapłańskiej, prorockiej i królewskiej. Por. KPK, kan. 204 § 1, 208.

⁵ Por. Jan Paweł II, Adhortacja Apostolska *Christifideles laici* z dnia 30 grudnia 1988 roku, nr 17, w: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. I, Kraków 1996, s. 293.

⁶ Por. KPK, kan. 96.

⁷ „Zadaniem własnym prawa kościelnego jest właśnie to, by wierni przewyżczali własny indywidualizm i urzeczywistniali swoje powołanie, zarówno osobiste jak i wspólnotowe, ponieważ cel prawa w Kościele jest dwojaki: chronić wspólnotę kościelną i wspierać prawa poszczególnych wiernych” G. Ghirlanda, *Wprowadzenie do prawa kościelnego*, s. 84.

⁸ Por. J. Dyduch, *Obowiązki i prawa wiernych świeckich w prawodawstwie soborowym*, s. 74-119.

⁹ Por. Sobór Watykański II, Dekret o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem*, nr 2; Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, nr 31; Por. *Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów*, w: „L'Osservatore Romano”, wyd. polskie, (208) 1998 nr 12, s. 30-40.

¹⁰ Por. J. Dyduch, *Obowiązki i prawa wiernych świeckich w prawodawstwie soborowym*, s. 179-211.

¹¹ Por. R. Szttychmiller, *Obowiązki małżeńskie*, Warszawa 1999, s. 37-101; tenże, *Obowiązki małżeńskie – istotne i nieistotne*, w: „Ius Matrimoniale” 3 (1998), s. 115-134; Por. J. Krzywda, *Refleksje na temat zasad i praw życia rodzinnego*, w: „Ius Matrimoniale” 3 (1998), s. 135-149.

na i prezbitera¹². Chociaż w Kodeksie Prawa Kanonicznego wylicza się obligatoryjnie obowiązki i prawa duchownych¹³ to jednak w prezentowanym tekście rozpocznę od omówienia istotnych praw osób duchownych, by następnie oprzeć się na przepisach prawa powszechnego i partykularnego Kościoła Wrocławskiego i przybliżyć kodeksowe obowiązki duchownych.

I. PODSTAWOWE PRAWA WSZYSTKICH OSÓB DUCHOWNYCH

Nauka kodeksowa określa fundamentalne prawa osoby ludzkiej wynikające z godności człowieka, z faktu przyjęcia Chrztu świętego, a także wskazuje na podstawowe uprawnienia tych mężczyzn, o których – według roztropnej oceny własnego biskupa albo kompetentnego przełożonego wyższego – zdecydowano, że posiadają zdolności i przymioty pozwalające im na przyjęcie święceń kapłańskich¹⁴. Zanim jednak kandydaci przyjmą święcenia, powinni zostać należycie przygotowani i pouczeni o istocie święceń diakonatu i kapłaństwa, o prawach i obowiązkach wynikających z przyjmowanych stopni sakramentu Wieczernika¹⁵

1. Prawo do otrzymania urzędu kościelnego

Prawodawca kościelny z determinacją rozstrzygnął, że tylko duchowni mogą otrzymać urzędy, do wykonywania których jest konieczna władza przyjętych święceń lub kościelna władza rządzenia¹⁶. Dlatego ten, kto nie został jeszcze wyświęcony na kapłana, nie może ważnie otrzymać urzędu kościelnego związanego z pełnym duszpasterstwem. Do wypełniania urzędu kościelnego potrzebne jest wykonywanie władzy święceń¹⁷ oraz władzy rządzenia. W realizacji tej posługi mogą z duchownym aktywnie współdziałać, zgodnie z przepisami prawa, również

¹² Por. KPK, kan. 266 § 1; „Na mocy ustanowienia Bożego [...] są oni mianowicie konsekrowani i przeznaczeni ażeby – każdy odpowiednio do swojego stopnia, wypełniając w osobie Chrystusa-Głowy zadania nauczania, uświęcania i kierowania – byli pasterzami Ludu Bożego”. KPK, kan. 1008.

¹³ Por. KPK, kan. 273-289.

¹⁴ Potrzebne przymioty to m.in. nieskażona wiara, prawidłowa intencja przyjęcia święceń, wymagana wiedza, powszechnie dobra opinia, nienaganność w obyczajach, posiadanie wypróbowanych cnót chrześcijańskich, odpowiednie przymioty zdrowia fizycznego i psychicznego. Por. KPK, kan. 1029.

¹⁵ Por. tamże, kan. 1027-1028; por. A. Zuberbier, *Stosunek między kapłaństwem powszechnym a kapłaństwem hierarchicznym. Teologiczny punkt widzenia*, w: *Kapłaństwo powszechne a kapłaństwo hierarchiczne*, Lublin 1998, s. 33-41.

¹⁶ KPK, kan. 274 § 1.

¹⁷ Por. KPK, kan. 150.

wierni świeccy¹⁸ W tym miejscu trzeba przywołać zasadę, że wierni świeccy mogą pełnić tylko te urzędy, które nie wymagają władzy święceń i władzy rządzenia¹⁹, chociaż są także powoływani na urzędy kościelne, poprzez które otrzymują bezpośrednią możliwość istotnego współdziałania w wykonywaniu władzy rządzenia, np. wykonując urząd sędziego w trybunale kolegialnym²⁰ oraz pełniąc inne ważne funkcje, jak urząd notariusza, obrońcy węzła małżeńskiego czy rzecznika sprawiedliwości. Gdyby zaistniała faktyczna wątpliwość, czy pełnienie danego urzędu jest wprost zastrzeżone tylko duchownemu, to właściwa władza kościelna na pewno poda słuszne rozstrzygnięcie w tej kwestii.

2. Prawo duchownych diecezjalnych do zrzeszania się

Kodeks przyznaje, iż kapłanom diecezjalnym przysługuje prawo do zrzeszania się ze sobą w ramach diecezji lub szerzej, dla osiągnięcia celów zawsze zgodnych ze stanem duchownym²¹. Należy uściślić, że kapłani diecezjalni to duchowni żyjący w świecie, należący do konkretnej diecezji, a tym samym nie należący do instytutu życia konsekrowanego. Jednak w nauce soborowej Kościoła członkowie duchowieństwa zakonnego, pracujący na rzecz diecezji, w której przebywają, zaliczają się w szerszym ujęciu do grona duchowieństwa diecezjalnego²².

Jakie cele mogą motywować duchownych do formalnego zrzeszania się? Otóż, muszą one być zgodne z celami istotnymi dla stanu kapłańskiego i zawsze powinny mieć na uwadze owocność posługiwania Ludowi Bożemu oraz osiągnięcie przez samych szafarzy osobistej doskonałości. Dlatego prawodawca określił, że duchowni powinni doceniać te wspólnoty i stowarzyszenia, które posiadają statuty zatwier-

¹⁸ Por. KPK, kan. 129 § 1; J. Dyduch, *Udział świeckich w potrójnej misji Kościoła w świetle instrukcji Ecclesiae de mysterio*, w: *Kapłaństwo powszechne a kapłaństwo hierarchiczne*, Lublin 1998, s. 43-53; por. W. Wenz, „Różnorodność posługiwania” wiernych świeckich w posłannictwie Kościoła partykularnego w myśl Instrukcji Stolicy Apostolskiej z 15 VIII 1997 r., w: „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 7 (1999) nr 1, s. 175-187.

¹⁹ Por. KPK, kan. 228 § 1.

²⁰ Por. KPK, kan. 1421 § 2; 1435; por. I. Gordon, *Novus processus nullitatis matrimonii iter cum adnotationibus*, Romae 1983, s. 5-7; T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. IV, Olsztyn 1990, s. 84.

²¹ Por. KPK, kan. 278 § 1.

²² „Kapłani zakonni, wyświęceni do zadań kapłańskich na to, by i oni byli skrzętnymi współpracownikami biskupiego stanu, mogą dzisiaj służyć większą jeszcze pomocą biskupom wobec zwiększenia się potrzeb dusz. Dlatego trzeba powiedzieć, że do pewnego stopnia rzeczywiście przynależą do kleru diecezjalnego, skoro mają udział w trosce i w pełnieniu dzieł apostołatu pod władzą świętych pasterzy”. Sobór Watykański II, Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus*, nr 34.

dzzone przez kompetentną władzę kościelną. Ważne jest, by członkowie stowarzyszenia przez odpowiedni i zaakceptowany przez Kościół sposób życia i braterską pomoc, dynamicznie rozwijali własną świętość w pełnieniu urzędu kapłańskiego oraz odpowiedzialnie pielęgnowali wzajemną więź braterską i kapłańską jedność ze swoim biskupem²³. Kapłani, realizując swoje podstawowe prawo do zrzeszania się, mają równocześnie do zrealizowania istotny obowiązek powstrzymania się od zakładania lub wstępowania do stowarzyszeń, których cel lub sama działalność nie dadzą się pogodzić z obowiązkami duchownych. Nie mogą również angażować się w pracę stowarzyszenia, gdy takie działanie będzie przeszkodą w sumiennym wypełnianiu pierwszego zadania, a więc tego, które zostało im zlecone przez właściwą władzę kościelną²⁴. Dla jasności rzeczy trzeba przypomnieć, iż przynależność do niektórych stowarzyszeń jest obwarowana kanoniczną karą. Zatem kto zapisuje się do stowarzyszenia działającego przeciw Kościołowi, powinien zostać sprawiedliwie ukarany, zaś kto czynnie popiera wspomniane stowarzyszenia lub sprawuje w nich kierowniczą władzę, powinien być ukarany karą interdyktu²⁵. Przyśługujące duchownym prawo zrzeszania się, zawsze obliguje do podejmowania odpowiedzialnych decyzji.

3. Prawo do odpowiedniego wynagrodzenia

Ewangeliczną przesłankę o słuszności odpowiedniego wynagrodzenia dla duchownych należy upatrywać w biblijnym tekście: „zasługuje robotnik na swoją zapłatę” (Łk 10,7), jak również w słowach św. Pawła z Pierwszego Listu do Koryntian: „Pan postanowił, aby z Ewangelii żyli ci, którzy głoszą Ewangelię” (9,14). Nauka soborowa Vaticanum II w tej kwestii postuluje, by sami wierni zatroszczyli się o zapewnienie kapłanom koniecznych środków do ich godziwego życia, ponieważ prezbiterzy pracują dla dobra Ludu Bożego. Natomiast powinnością biskupów jest uwrażliwianie wiernych odnośnie zabezpieczenia kapłanom słusznego wynagrodzenia. Prawodawca wskazuje, aby biskupi wydali w tej materii słuszne normy prawne dla swego duchowieństwa. Zdaniem Ojców Soboru, wynagrodzenie powinno być zasadniczo jednakowe dla wszystkich prezbiterów znajdujących się w podobnej sytuacji, z uwzględnieniem pełnionego zadania, jak również oko-

²³ Por. KPK, kan. 278 § 2. Przykładowo można wskazać na „Unię Apostolską Kleru”, której statut został zatwierdzony przez Stolicę Apostolską w 1977 r., a następnie został przez Konferencję Episkopatu Polski przystosowany do specyfiki i potrzeb polskich diecezji. Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. IV, Olsztyn 1990, s. 92.

²⁴ Por. KPK, kan. 278 § 3.

²⁵ Przepis ten odnosi się do wszystkich wiernych. Por. KPK, kan. 1374; por. V. de Paolis, *De sanctionibus in Ecclesia. Adnotationes in Codicem: Liber VI*, Roma 1986, s. 121.

liczności, miejsca i czasu²⁶. Wynagrodzenie winno być także adekwatne do pozycji duchownego i wystarczać na konieczne potrzeby, np. codzienne utrzymanie, mieszkanie, ubiór, wypoczynek oraz powinno starczyć na wynagrodzenia dla tych, którzy podejmują u kapłana konieczną posługę domową²⁷.

Obecnie nikt nie powinien mieć już wątpliwości, że duchowni z tej racji, iż poświęcają się kanonicznej posłudze kościelnej, zasługują na wynagrodzenie odpowiadające ich pozycji. Wynagrodzenie sprawiedliwe winno zaspokoić potrzeby ich własnego życia oraz zabezpieczyć wypłatę należności dla tych osób, których pomocy prezbiterzy potrzebują²⁸. Podstawowym obowiązkiem przełożonych jest podjęcie troski, by prezbiterom zapewniono opiekę społeczną na wypadek choroby, niezdolności do posługiwania, ze względu na osiągnięcie wieku emerytalnego bądź ze względu na starość. Ze świadczeń i ubezpieczeń społecznych korzystają dzisiaj prawie wszyscy, stąd duchowni nie powinni pod tym względem stanowić wyjątku²⁹. Prawodawca prawo do odpowiedniego wynagrodzenia przyznał również diakonom żonatym, którzy całkowicie oddali się kościelnej posłudze. Wynagrodzenie powinno gwarantować środki wystarczające na utrzymanie samych diakonów i ich rodzin. Natomiast jeśli otrzymują wynagrodzenie z racji wykonywania zawodu świeckiego, to te środki winny stanowić podstawę zabezpieczenia ich materialnego bytu³⁰.

Prawo partykularne Archidiecezji Wrocławskiej normuje również sprawę pochodzenia i wysokości środków, stanowiących bezpośrednio możliwości realizacji prawa prezbiterów do odpowiedniego wynagrodzenia. I tak, najniższe wynagrodzenie osób duchownych zaangażowanych w duszpasterstwie, winno odpowiadać średniej krajowej. W skład wynagrodzenia wchodzi: intencje mszalne, ofiary z kolędy i wypominek, wypłacone *iura stolae* i koszty wyżywienia pokryte z kumulusu *iura stolae*³¹. Obecnie do tej składowej należy dodać pensje kapłanów-katechetów, otrzymywane z racji nauczania w szkołach. Natomiast na środki utrzymania kapłanów zaangażowanych w instytucjach kościelnych Archidiecezji, a więc poza duszpasterstwem, składają się ofiary mszalne, miesięczne pensje, za-

²⁶ Por. Sobór Watykański II, Dekret o posłudze i życiu kapłanów *Presbyterorum ordinis* z dnia 7 grudnia 1965 r., nr 20; por. KPK, kan. 281 § 1.

²⁷ Tamże.

²⁸ Por. KPK, kan. 281 § 1.

²⁹ Por. P. Stanisz, *Ubezpieczenia społeczne osób duchownych*, w: *Prawo wyznaniowe III Rzeczypospolitej*, Lublin – Sandomierz 1999, s. 257-267; por. U. Jackowiak, *Ubezpieczenie społeczne duchownych*, w: „Przegląd Ubezpieczeń Społecznych i Gospodarczych”, 1998 nr 5, s. 6-9.

³⁰ Por. KPK, kan. 281 § 3.

³¹ Por. Zasady wynagradzania osób oraz finansowania urzędów i instytucji kościelnych w Archidiecezji Wrocławskiej, w: *Synod Archidiecezji Wrocławskiej 1985-1991*, Wrocław 1995, s. 414.

pewnienie mieszkania, ubezpieczenie w ZUS i inne świadczenia, które zawsze może przyznać Arcybiskup Wrocławski³². Przyjęte zasady zobowiązują duchownego, w razie niewystarczalności ofiar na zabezpieczenie jego godziwego utrzymania, by poinformował o tym pisemnie władzę Archidiecezji, za pośrednictwem i po zaopiniowaniu przez dziekana, w celu otrzymania pomocy. Również sprawiedliwość wymaga, aby kapłani z zamożniejszych parafii, otoczyli troską prezbiterów pracujących w parafiach ubogich. Także kapłanom chorym nie może zabraknąć środków na leczenie i inne osobiste potrzeby³³. Prawodawstwo partykularne szczegółowo określa podział środków pieniężnych z racji złożenia ofiar mszalnych, iura stolae, ofiar z kolędy i wypominek oraz inne dochody i świadczenia przysługujące duchownym w Archidiecezji Wrocławskiej. Jasność zasad pozwala na sprawiedliwe wynagradzanie³⁴.

4. Prawo do urlopu

Prawo do odpoczynku należy do niekwestionowanych praw osoby ludzkiej, stąd duchownym również przysługuje prawo do należytych i wystarczających corocznych wakacji, określonych przepisami prawa powszechnego i partykularnego³⁵. Realizacja prawa do odpoczynku wymaga, aby ordynariusz udzielił czasowego zwolnienia od pełnienia uprzednio wyznaczonych obowiązków. Zawsze jest to celowe działanie, bowiem prawodawcy zależy, aby przełożeni podjęli odpowiedzialną troskę o zdrowie osoby pełniącej urząd kościelny, umożliwili osobie duchownej skorzystanie z sensownego odpoczynku i dokonanie regeneracji sił do dalszej pracy. Decyzja o udzieleniu urlopu zawiera w sobie również możliwość opuszczenia swojej diecezji, a więc zwalnia czasowo z obowiązku rezydencji³⁶

Prawo powszechne zaleca, aby sprawy związane z realizacją prawa duchownych do urlopu zostały określone przez normy partykularne, choć wybrane kwestie np. urlop proboszcza i wikariusza określa ogólnie prawo powszechne³⁷, a konkretyzują je przepisy prawa partykularnego³⁸. Jest to konieczne, bo choć samo prawo

³² Por. tamże, s. 415.

³³ Por. tamże, s. 414-415.

³⁴ Por. tamże, s. 412-414.

³⁵ Por. KPK, kan. 283 § 2; por. Instrukcja synodalna, I, *Prawo księdza do odpoczynku*, w: *Synod Archidiecezji Wrocławskiej 1985-1991*, Wrocław 1995, s. 423-424.

³⁶ Por. KPK, kan. 283 § 1.

³⁷ Por. KPK, kan. 533 § 2, 550 § 3.

³⁸ W Archidiecezji Wrocławskiej w realizacji prawa duchownego do odpoczynku można wyróżnić kilka aspektów: 1 – kodeksowa regulacja sprawy urlopu proboszcza i wikariusza; 2 – okres urlopowy określono od 25 VI do 25 VIII; 3 – ujednoczenie prawa do „dnia wolnego” w tygodniu. Prawo do jednego dnia wolnego w tygodniu mają wszyscy księża, łącznie z proboszczem; 4 – obo-

jest oczywiste, to jego realizacja nieraz bywa złożona i wymaga kompromisu pomiędzy racjami jednostki i oczekiwaniami wspólnoty³⁹.

II. PODSTAWOWE OBOWIĄZKI WSPÓLNE WSZYSTKIM DUCHOWNYM

W drugiej części artykułu będzie mowa o obowiązkach wspólnych dla wszystkich duchownych, a więc tych, którzy przyjęli przynajmniej święcenia diakonatu. Prawo kodeksowe w innych miejscach szczegółowo określa obowiązki oraz prawa tych duchownych, którzy przyjmują już konkretny rodzaj posługiwania, np. uprawnienia i obowiązki biskupa diecezjalnego⁴⁰ czy proboszcza⁴¹. Kodeks Prawa wymienia kilkanaście wspólnych obowiązków.

1. Okazywanie przelozonym szacunku i posluszeństwa

Duchowni w Kościele Katolickim mają szczególny obowiązek okazywania szacunku i posłuszeństwa Ojcu Świętemu oraz własnemu ordynariuszowi⁴². Papież jest widzialną Głową całego Kościoła, razem z biskupami kieruje życiem Ludu Bożego, a duchowni pomagając im w nauczaniu, uświęcaniu i kierowaniu wspólnotą są ich współpracownikami. Ta postawa posłuszeństwa i szacunku prezbiterów wobec Papieża i biskupów winna być przepojona duchem i wolą ofiarnej współpracy, bowiem kapłani i diakoni – na mocy święceń sakramentu kapłaństwa – przyjmują możliwość bezpośredniego uczestniczenia w biskupim posługiwaniu. Od swego ordynariusza otrzymują misję kanoniczną⁴³. Każdy duchowny w liturgii przyjęcia święceń składa swojemu ordynariuszowi uroczystą obietnicę okazywania szacunku i czci oraz posłuszeństwa⁴⁴. Okazywanie przelozonym szacunku polega na oddaniu honoru, czci i poważania w podejmowanej codziennej współpracy, zwłaszcza przez budowanie pełniejszej jedności braterskiej w Chrystusie.

wiązek konsultacji sprawy wyjazdów poza parafię ze swoim proboszczem, również z racji dnia wolnego. Proboszcz nie powinien bez uzasadnionych racji odmawiać zgody na taki wyjazd. Por. Instrukcja synodalna, I, Prawo księdza do odpoczynku, w: Synod Archidiecezji Wrocławskiej 1985-1991, s. 423.

³⁹ Por. tamże.

⁴⁰ Por. KPK, kan. 381-402.

⁴¹ Por. KPK, kan. 519-538, a zwłaszcza kan. 530.

⁴² Por. KPK, kan. 273.

⁴³ Por. Sobór Watykański II, Dekret o posłudze i życiu kapłanów *Presbyterorum ordinis* z dnia 7 grudnia 1965 r., nr 7; „Posługa kapłańska jest posługą samego Kościoła, nie może być wypełniona inaczej jak tylko we wspólnocie hierarchicznej całego ciała. Tamże, nr 15.

⁴⁴ Każdy kandydat na pytanie postawione przez biskupa udzielającego święceń: „Czy przyrzekasz swojemu ordynariuszowi cześć i posłuszeństwo?” odpowiada: „Przyrzekam”

Natomiast postawa posłuszeństwa kanonicznego zobowiązuje do wykonywania poleceń ordynariusza, wydanych zgodnie z zakresem jego władzy. Dlatego w sprawy osobiste i prywatne duchownych, które nie są integralnie związane z obowiązkami stanu, ordynariusz może ingerować tylko wówczas, gdy one są przeciwne wierze i chrześcijańskiej moralności, jak również ilekroć duchowny przez swoją postawę narusza publiczne dobro Kościoła⁴⁵. Postawa autentycznego posłuszeństwa motywowana jest miłością oraz zobowiązuje nie do sprzeciwu i buntu, lecz do roztropnego poszukiwania nowych dróg pasterzowania. Stąd zachęta soborowa, aby duchowni odważnie występowali z inicjatywą i „jasno przedkładali potrzeby trzody sobie powierzonej”⁴⁶.

2. Obowiązek przyjęcia urzędu kościelnego

Prawodawca ustanowił, że duchowni mają obowiązek przyjąć i wiernie wypełnić zadanie powierzone im przez własnego ordynariusza⁴⁷. Jedynie słusznym wytłumaczeniem duchownego od nieprzyjęcia tego obowiązku może być zaistnienie prawnie uznanej przeszkody, np. choroby, podeszłego wieku, wykonywania już innej posługi kanonicznej. Jednakże zainteresowany duchowny powinien o zaistnieniu przeszkody poinformować ordynariusza, który osobiście podejmuje decyzję, czy przedstawione motywy odmowy przyjęcia urzędu kościelnego są wystarczające. Może zdarzyć się i tak, że duchowny będzie opornym w realizacji tego obowiązku, a więc w jego przyjęciu. Wówczas ordynariusz, jeśli upomnienie nie przyniesie oczekiwanego rezultatu, może duchownego ukarać⁴⁸. Duchowny ma nie tylko istotne prawo do otrzymania urzędu kościelnego, lecz także obowiązek przyjęcia i wypełnienia od swojego ordynariusza stałego lub przejściowego zadania kościelnego. Powinność ta wynika z obowiązku okazywania swemu przełożonemu kanonicznego posłuszeństwa⁴⁹ oraz z zasady sprawiedliwości, ponieważ duchowny został wyświęcony nie dla własnego dobra i dla własnych spraw, lecz dla posługiwania kapłańskiego w diecezji i dla duchowego dobra wiernych.

⁴⁵ W takiej sytuacji zawsze winni się poddać decyzji i zdaniu tych, którzy wykonują naczelne zadanie w kierowaniu Kościołem. Por. Sobór Watykański II, Dekret o posłudze i życiu kapłanów *Presbyterorum ordinis*, nr 15; por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. IV, s. 84.

⁴⁶ Sobór Watykański II, Dekret o posłudze i życiu kapłanów *Presbyterorum ordinis*, nr 15.

⁴⁷ Por. KPK, kan. 274 § 2.

⁴⁸ „Powinien być sprawiedliwie ukarany: 2) kto w inny sposób okazuje nieposłuszeństwo Stolicy Apostolskiej, ordynariuszowi lub przełożonemu, który zgodnie z prawem coś nakazuje lub czegoś zakazuje, i po upomnieniu trwa w nieposłuszeństwie”. KPK, kan. 1371, § 2.

⁴⁹ Por. KPK, kan. 273; por. Sobór Watykański II, Dekret o posłudze i życiu kapłanów *Presbyterorum ordinis*, nr 15.

3. Obowiązek posługiwania kapłańskiego w jedności

Ponieważ wszyscy posługujący duchowni, poprzez swą kapłańską pracę uczestniczą w budowaniu jedności Ciała Chrystusowego, zobligowani są do nawiązania we wspólnocie Kościoła godnych relacji z innymi prezbiterami i diakonami. Jest to wystarczający motyw do zaistnienia między duchownymi węzła solidarnego braterstwa i modlitwy oraz autentycznej współpracy, z zachowaniem wskazań przepisów prawa partykularnego⁵⁰. Przepisy szczegółowe odzwierciedlają ducha wskazań Soboru Watykańskiego II, na którym apelowano o solidarność kapłańską i godną współpracę, by „wszyscy prezbiterzy, tak diecezjalni jak i zakonni, wzajemnie się wspomagali, aby być zawsze współpracownikami prawdy”⁵¹. W okresie formacyjnym należy zwrócić uwagę kandydatom do kapłaństwa, by później chcieli budować jedność z prezbiterami starszymi, szanując ich wiek i doświadczenie oraz radząc się ich w sprawach dotyczących duszpasterstwa⁵².

Duchowni podejmując duszpasterskie zaangażowanie we wspólnocie prezbiterium diecezji są świadomi i tego, że Kościół nakłada na nich obowiązek współpracy ze świeckimi. Duchowni nie mogą tworzyć hermetycznie zamkniętej społeczności, skoro mają kodeksowy obowiązek uznania i popierania misji, jaką świeccy, zgodnie ze swoją pozycją, wykonują w Kościele i świecie, „stawszy się uczestnikami funkcji kapłańskiej, prorockiej i królewskiej Chrystusa”⁵³. Dlatego na wielu płaszczyznach duchowni winni współpracować ze świeckimi, z wrażliwością wsłuchiwać się w ich głos, „uznając ich doświadczenie i kompetencję w różnych dziedzinach ludzkiego działania”⁵⁴. Współpraca ze świeckimi stanowi istotny wymiar budowania jedności pasterskiej w Ludzie Bożym.

4. Obowiązek dążenia do świętości i doskonałości

Motywe inspirującym wyznaczenie duchownym takiego obowiązku jest rzeczywistość wewnętrznej konsekracji, dokonującej się w akcie przyjętych święceń, także ustanowienia ich poprzez sakrament kapłaństwa szafarzami Bożych tajemnic dla służenia Ludowi Bożemu. Jest to szczególna, lecz druga racja, obligująca każdego duchownego do troski o zdobycie osobistej świętości⁵⁵. Pierwsza moty-

⁵⁰ Por. KPK, kan. 275 § 1; Por. Kapłan – Sługa Zbawienia, w: *Synod Archidiecezji Wrocławskiej 1985-1991*, Wrocław 1995, s. 144-160.

⁵¹ Sobór Watykański II, Dekret o posłudze i życiu kapłanów *Presbyterorum ordinis*, nr 8.

⁵² Tamże.

⁵³ Por. KPK, kan. 275 § 2; Sobór Watykański II, Dekret o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem*, nr 2; por. tamże, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, nr 31.

⁵⁴ Sobór Watykański II, Dekret o posłudze i życiu kapłanów *Presbyterorum ordinis*, nr 9.

⁵⁵ Por. KPK, kan. 276 § 1.

wacja wynika z fundamentalnej racji chrzcielnej przynależności duchownych do Ludu Bożego⁵⁶, z którym są wspólnie powołani do ewangelicznej doskonałości. Prawo kodeksowe wylicza obligatoryjnie okoliczności, które stwarzają najbardziej optymalne warunki osiągnięcia kapłańskiej doskonałości. Dlatego duchowni powinni w tym celu wiernie i niestrudzenie wypełniać obowiązki pasterskiej posługi⁵⁷ oraz swoje życie duchowe karmić mocą Pisma świętego i codziennie sprawowanej Eucharystii⁵⁸. Duchowni zdobywają także doskonałość realizując codzienny obowiązek odmawiania godzin brewiarzowych⁵⁹, odprawiając rekolekcje, zgodnie z zaleceniami prawa partykularnego⁶⁰, jak również podejmując praktykowanie powszechnie lub lokalnie przyjętych środków uświęcających życie kapłańskie, m.in. regularnie oddając się rozmyślaniu, często przystępując do sakramentu pokuty i kierując się szczególnym nabożeństwem do Matki Bożej⁶¹.

5. Obowiązek doskonałej i wieczystej wstrzemięźliwości – celibat

Popularnie przez celibat rozumiemy rezygnację konkretnej osoby z realizacji prawa do zawarcia małżeństwa, co skutkuje życiem w bezżenności i samotności. Odnosząc się do normy kodeksowej, interesuje nas przede wszystkim celibat jako świadome zobowiązanie duchownego, wynikające nie z nakazu Kościoła – ale z faktu przyjęcia święceń kapłańskich w stopniu diakona. Tak więc źródłem celibatu jest własna świadoma decyzja i życiowy wybór kandydata do święceń. Zaakceptowanie sprawy celibatu jest jednak warunkiem koniecznym dopuszczenia tej osoby do święceń diakonatu⁶². Fakt dobrowolnego przyjęcia dyscypliny życia w bezżenństwie ujawnia, iż kandydat do święceń ofiaruje Chrystusowi i Kościołowi swoją całkowitą gotowość do pełnienia posługi jako celibatariusz, dzięki czemu niepodzielnym sercem zjednoczy się z samym Mistrzem oraz w wolności podejmie służbę Bogu i ludziom⁶³.

⁵⁶ Por. KPK, kan. 217; por. R.C. Martin, *Powołani do świętości. Co znaczy spotkać Boga Żywego*, Wrocław – Kraków 1993, s. 29-33.

⁵⁷ KPK, kan. 276 § 2, 1.

⁵⁸ Kodeks zachęca diakonów, by uczestniczyli w codziennie sprawowanej Ofierze eucharystycznej. Por. tamże, § 2, 2.

⁵⁹ W tym obowiązku uczestniczą również diakoni stali, którzy odmawiają godziny brewiarzowe zgodnie z dyrektywami Konferencji Episkopatu. Por. tamże, § 2, 3.

⁶⁰ Por. tamże, § 2, 4.

⁶¹ Por. tamże, § 2, 5; por. Sobór Watykański II, Dekret o posłudze i życiu kapłanów *Presbyterorum ordinis*, nr 18.

⁶² Por. KPK, kan. 1037; por. G. Ghirlanda, *De Ecclesiae munere sanctificandi. De Ordine. Adnotationes in Codicem*, Romae 1983, s. 26.

⁶³ Por. KPK, kan. 277 § 1; por. Sobór Watykański II, Dekret o posłudze i życiu kapłanów *Presbyterorum ordinis*, nr 16.

Obowiązek duchownych do zachowania ze względu na Królestwo niebieskie doskonałej i wieczystej wstrzemięźliwości, a więc celibatu, nie oznacza tylko życia w stanie bezżeństwa. By mógł autentycznie służyć celowi, na który wskazał sam Chrystus (bezżeństwo dla Królestwa), koniecznie musi być połączony z praktyką doskonałej i dozgonnej czystości, a więc z dobrowolną i świadomą decyzją o wyłączeniu działań aseksualnych. Stąd nie powinni narażać się na niebezpieczeństwo utraty czystości serca i ciała, z należytą roztropnością winni czuwać nad nawiązywaniem znajomości i wspólnoty osób, by nie narażać się na utratę tego szczególnego daru Bożego i nie spowodować zgorszenia wśród wiernych⁶⁴. Biskup diecezjalny może wydać normy szczegółowe prawa partykularnego, jak również w jego kompetencji leży ocena, w jakim zakresie w poszczególnych przypadkach zachowano ten obowiązek⁶⁵ lub popełniono wykroczenie⁶⁶.

6. Obowiązek permanentnej formacji intelektualnej

Nie jest to dziwny obowiązek, bowiem nieustanne kształcenie i doskonalenie warsztatu teoretycznego jest powinnością i stawianym wymogiem wobec osób uprawiających wiele dyscyplin. Dlatego duchowni nawet po przyjęciu sakramentu święceń są obowiązani kontynuować studia teologiczne, by przygotować się do podjęcia korzystniejszego dialogu ze współczesnym światem⁶⁷. Zatem nieustannie winni czerpać z solidnej doktryny teologicznej, opartej na Objawieniu, przekazanej przez tradycję poprzednich pokoleń ludzi Kościoła, określonej w oficjalnych dokumentach Soborów i nauce papieży. Duchowni powinni unikać świeckich nowości oraz fałszywej wiedzy⁶⁸. Przepisy prawa partykularnego mają określić obowiązki duchownych związane z dalszą formacją intelektualną, a szczególnie sposoby ich uczestniczenia w wykładach duszpasterskich, brania udziału w zebraniach teologicznych i konferencjach, które winny stać się dobrą okazją do pełniejszego po-

⁶⁴ Por. KPK, kan. 277 § 2. Chodzi tu również o zakaz przebywania w otoczeniu osób podejrzanych, które mogą osobę duchowną narazić na niezachowanie wstrzemięźliwości, doprowadzić do zniesławienia duchownego. Chodzi tu na pewno o osoby obojga płci. Kodeks z 1917 r. precyzował, że osób podejrzanych nie można ani przetrzymywać u siebie, ani uczęszczać do nich, ani się z nimi nawet spotykać. Por. KPK(1917), kan.133.

⁶⁵ Por. tamże, § 3.

⁶⁶ Np. duchowny, który usiłował zawrzeć małżeństwo, choćby tylko cywilne, z mocy prawa traci swój urząd kościelny (por. kan. 194 § 1 nr 3), zaciąga suspensę *latae sententiae*, a jeśli nie przyjął upomnienia i nie naprawił zgorszenia, może być ukarany surowszymi karami, nawet zwolnieniem ze stanu duchownego (kan. 1394 § 1). Za konkubinaty i inne wykroczenia duchownych przeciwko VI przykazaniu prawo przepisuje słuszne kary (kan. 1395).

⁶⁷ Por. Sobór Watykański II, Dekret o posłudze i życiu kapłanów *Presbyterorum ordinis*, nr 19.

⁶⁸ Por. KPK, kan. 279 § 1.

znania współczesnej teologii i aktualnych metod duszpasterzowania w Kościele⁶⁹. Kapłani mają także obowiązek poznawania innych dyscyplin naukowych, szczególnie tych, które integralnie są związane z ich rodzajem pracy w Kościele⁷⁰. W Archidiecezji Wrocławskiej każdy duchowny ma możliwość odbycia studiów podstawowych i specjalistycznych na Papieskim Wydziale Teologicznym, uzyskać stopień magistra, licencjusza teologii oraz istnieje możliwość podjęcia studiów doktoranckich i obronienia pracy doktorskiej i habilitacyjnej. Obowiązek permanentnej formacji intelektualnej trzeba realizować także przez osobistą lekturę teologiczną, doskonaląc warsztat przepowiadania Słowa Bożego i katechizację.

7. Obowiązek skromnego życia

Zgodnie z nauką Kościoła, współcześni duchowni powinni prowadzić życie proste i wystrzegać się wszystkiego, co może być oznaką lub faktyczną próżnością⁷¹. Dlatego diakoni, kapłani i biskupi, a więc duchowni, nie mogą upodobnić się do ludzi świeckich, zwłaszcza w dążeniu do wyszukanego komfortu życia. Stąd w ich codzienności przeciwną chrześcijańskiej prostocie i skromności będzie wystawność życia. Natomiast źródłem dla zachowania postawy skromności winno być przesłanie Objawienia Bożego i prawda, że osoby głoszące Ewangelię, chociaż żyją w świecie, to jednak nie są z tego świata⁷². Skromność życia ma pełną wartość ewangelicznego świadectwa, dlatego duchowni winni należycie dbać o dobra materialne, swój wygląd, styl życia, lecz nie powinni ulegać modzie na posiadanie rzeczy najlepszych i najdroższych, co może stać się elementem publicznego zgorszenia i oskarżenia wysuwanego wobec całego Kościoła.

Prawo kodeksowe zobowiązuje wszystkich duchownych, nie na zasadzie ścisłego obowiązku lecz kanonicznego zalecenia, aby część dóbr materialnych, które im przypadły z racji wykonywania urzędu kościelnego, dobrowolnie i chętnie przekazali na pomnożenie dobra Kościoła i wsparcie dzieł miłości, dzieł charytatywnych. W nauce prawa mówi się o tzw. dobrach zbywających, co oznacza, że duchowny ze swoich dochodów powinien zapewnić sobie godziwe utrzymanie i zadbać o środki na należyte wypełnienie szczegółowych obowiązków stanu, zaś resztę uposażenia szczodroliwie przeznaczyć na wymienione wyżej cele⁷³. Podstawą

⁶⁹ Por. KPK, kan. 279 § 2.

⁷⁰ Do takich dziedzin należeć będzie psychologia, psychiatria, socjologia, pedagogika, które mają bezpośredni związek z duszpasterstwem specjalistycznym lub pracą np. w sądownictwie kościelnym. Wspomniane dziedziny na pewno ułatwiają wykonywanie pasterskiej posługi. Por. KPK, kan. 279 § 3.

⁷¹ Por. KPK, kan. 282 § 1.

⁷² Por. J 17, 14-16; 1 Kor 7, 31.

⁷³ Por. KPK, kan. 282 § 2.

i motywem do przekazania tych dóbr powinna być nie tyle cnota sprawiedliwości, lecz chrześcijańska układność, osobista wrażliwość i niekłamana pobożność⁷⁴.

Dla jasności trzeba przypomnieć, że *bona superflua* to takie, które pozostają do dyspozycji duchownego po zabezpieczeniu godziwego utrzymania i swojej działalności. Nie tworzą ich środki materialne, które duchowny posiadał w innych okolicznościach życia niż wykonywanie urzędu kościelnego. Klasycznym przykładem mogą być dobra odziedziczone lub otrzymane przez imienną darowiznę. Również należy wskazać, iż godziwe utrzymanie obejmuje codzienne lub okresowe wydatki świadczone przez duchownego na wyżywienie, mieszkanie, ubranie, wynagrodzenie dla osób, które wykonują u niego prace domowe, fundusze na sprawy kultury i wypoczynku, leczenie, zapewnienie warunków gościnności i godnego przyjęcia innych osób, jak również konieczną pomoc dla najbliższych np. rodziców wymagających opieki. Natomiast zabezpieczenie swojej działalności obejmuje wydatki związane z zakupem pomocy naukowych i duszpasterskich, płacenie podatków, pokrywanie opłat związanych z kursami i zjazdami duszpasterskimi i teologicznymi, permanentne doksztalcanie się. W świadczeniu pomocy materialnej, której źródłem są dobra zbywające, należy uszanować zalecenie Kościoła, by środki te przeznaczać nie na cele filantropijne, lecz na cele kościelne, jako wsparcie dla dzieł prowadzonych przez Kościół, np. budowa świątyni, utrzymanie seminarium, dzieła misyjne lub dzieła miłości⁷⁵.

8. Obowiązek przebywania w swojej diecezji

Podstawowym tytułem do święceń duchownego była praca w kościele partykularnym. Stąd prawne zobowiązanie, obligujące duchownego do stałego przebywania na terenie swojej diecezji, nawet wtedy, gdyby nie piastował urzędu rezydencjalnego. Nieobecność powinna trwać określony czas, natomiast każdorazowe opuszczenie swojej diecezji na dłuższy okres powinno się dokonywać za zgodą ordynariusza⁷⁶. Prawodawca w powyższej materii odsyła do szczegółowych ustaleń, które winny się znaleźć w dokumentach i przepisach prawa partykularnego⁷⁷.

Analizując kodeksowy obowiązek przebywania duchownego w swojej diecezji, należy bliżej określić kanoniczną treść tzw. urzędu rezydencjalnego. Chodzi bowiem o takie kościelne posługiwanie, z którym jest nierozzerwalnie złączony obowiązek przebywania w miejscu, gdzie duchowny winien wypełnić powierzone mu

⁷⁴ Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. IV, s. 95.

⁷⁵ Por. Sobór Watykański II, Dekret o posłudze i życiu kapłanów *Presbyterorum ordinis*, nr 17.

⁷⁶ Por. KPK, kan. 283 § 1.

⁷⁷ Por. *Wewnętrzna organizacja Archidiecezji Wrocławskiej*, w: *Synod Archidiecezji Wrocławskiej 1985-1991*, s. 347-361.

zadanie. Bezpośrednio to wskazanie kodeksowe dotyczy proboszcza, wikariusza parafialnego oraz urzędników i pracowników duchownych diecezjalnych instytucji. Natomiast urząd nierezydencjalny nie wiąże osoby duchownej koniecznością przebywania w stałym miejscu. Wystarczy bowiem, aby przebywać w miejscu wskazanym w czasie wypełniania swojej posługi, także zalecenie dotyczy np. profesora seminarium. Należy też dodać, że ogólny obowiązek przebywania w swojej diecezji mają wszyscy piastujący urzędy, z tym jednak, że urzędnicy rezydencjalni muszą przebywać na stałe w miejscu pełnienia urzędu⁷⁸, a nierezydencjalni przynajmniej w granicach swojej diecezji.

Przepisy prawa powszechnego nie określają wiążąco, co znaczy dłuższy czas nieobecności duchownego. Można jednak przyjąć, iż prawodawca miał na myśli taką nieobecność, która może dla osoby duchownej stanowić zdecydowaną przeszkodę w rzetelnym i odpowiedzialnym wypełnieniu przyjętych obowiązków, a powierzonych mu przez kościelną władzę, jak również, że stan dłuższej nieobecności może poważnie i skutecznie utrudnić urzędowe relacje duchownego ze swoim przełożonym. By powyższe sytuacje wykluczyć, albo zminimalizować w skutkach, wprowadzono formalny zakaz opuszczania diecezji na dłuższy czas i zakaz bezprawnego opuszczenia miejsca sprawowania urzędu. W praktyce Kościoła partykularnego nie ma potrzeby, by duchowny musiał wybierać rozwiązania niestosowne, skoro zawsze jest możliwa komunikacja z ordynariuszem i uzyskanie jego kanonicznej zgody w tej kwestii.

9. Obowiązek noszenia odpowiedniego stroju kościelnego

Osoby duchowne powinny nosić odpowiedni strój kościelny. Prawodawca wskazał, iż szczegółowe przepisy w tej sprawie wydaje Konferencja Episkopatu, jak również ważne są miejscowe zwyczaje, zawsze jednak zgodne z przepisami prawa⁷⁹. Lakoniczny przepis kodeksowy nie określa *de facto* stroju osób duchownych, lecz tylko stwierdza potrzebę jego istnienia oraz powinność noszenia stroju kapłańskiego. Konferencja Episkopatu Polski wydała stosowne przepisy dotyczące stroju duchownych. Normy partykularne i zwyczaje polskie zaliczają do stroju osób duchownych czarną sutannę oraz garnitur i koszulę z koloratką⁸⁰. Jest to co-

⁷⁸ Por. KPK, kan. 533 § 1.

⁷⁹ Por. KPK, kan. 284.

⁸⁰ „Episkopat Polski przypomina, że: 1 – Sutanna, względnie habit zakonny są ubiorem zasadniczym duchowieństwa polskiego; 2 – Sutanna, względnie habit zakonny są strojem bezwzględnie obowiązującym: a) podczas wszelkich funkcji liturgicznych, b) w kancelarii parafialnej, c) w nauczaniu religii w punktach katechetycznych, d) ile razy kapłan występuje w charakterze urzędowym; 3 – Inne formy stroju kapłańskiego reguluje obowiązujące prawo diecezjalne (synodalne).

dzienny strój duchownych, w odróżnieniu od stroju liturgicznego, do używania którego odnoszą się szczegółowe przepisy liturgiczne i prawne wymogi sprawowania świętych czynności w akcie liturgicznym. Noszenie stroju kościelnego przez duchownych staje się również obecnie niezbędnym świadectwem i widzialnym znakiem, który zobowiązuje duchownych do godnego zachowania i permanentnego świadectwa o jedności z Chrystusem i Kościołem⁸¹

10. Obowiązek powstrzymania się od niestosownych i niegodnych czynności

Przykazania Dekalogu i nauka Ewangelii określają istotę godnego życia każdego chrześcijanina. Z nauki Kościoła i praktyki życia wynika, iż nie wszystko, co przystoi ludziom świeckim, jest dobrze przyjmowane w odniesieniu do osób duchownych. Dlatego kodeks zobowiązuje duchownych do powstrzymania się od tego wszystkiego, co nie przystoi ich stanowi, a co szczegółowo powinny określić przepisy prawa partykularnego⁸². Prawodawca wydając taką normę stoi na straży zachowania godności stanu duchownego, jak również pragnie wykluczyć wszystko, co może spowodować zgorzenie, zdziwienie lub nawet ośmieszenie stanu duchownego w środowisku wiernych świeckich. Osoby duchowne powinny unikać czynności i zajęć, które nie stanowią o istocie stanu duchownego, choć same z siebie nie są nieprzyzwoite⁸³. Prawodawca odnosi się tutaj do profesji dobrych, potrzebnych i słuszych, lecz do ich wykonywania nie potrzeba święceń kapłańskich, np. nie ma potrzeby, by duchowny musiał zarabiać jako taksówkarz, członek zespołu muzycznego, lekarz czy też menadżer⁸⁴.

Duchownym kanonicznie zabrania się przyjmowania publicznych urzędów, z którymi jest złączona konieczność uczestniczenia w wykonywaniu władzy świec-

Zawsze jednak, w tych diecezjach, obowiązuje koloratka i poważny strój ciemny; 4 – Przywdziewanie stroju świeckiego jest zakazane. Wyjątkiem mogą być górskie wycieczki turystyczne i zabiegi kuracyjne. Zawsze jednak wymagają indywidualnego zezwolenia własnego ordynariusza diecezjalnego lub zakonnego. Do powyższych norm postępowania, zgodnie z uchwałą 103 Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski, ma ściśle stosować się duchowieństwo zarówno diecezjalne, jak i zakonne”. *Przypomnienie Plenarnej Konferencji Episkopatu Polski w sprawie stroju kapłańskiego*, z dnia 15 czerwca 1967 r., w: *Prawodawstwo Kościoła w Polsce 1961-1970*, t. 1, Warszawa 1971, s. 238-239.

⁸¹ „Suknia kapłańska w opinii większości ludu wierzącego jest nie tylko tradycyjnym, ale bardzo czcigodnym i powszechną ciężo otaczanym ubiorem sług ołtarza. Lekkomysłne zerwanie z tą spuścizną licznych pokoleń kapłańskich nie tylko nie byłoby zrozumiane właściwie, ale w wielu wypadkach stałoby się zgorzeniem i zewnętrznym wyrazem laicyzacji” Tamże, s. 238.

⁸² Por. KPK, kan. 285 § 1.

⁸³ Por. KPK, kan. 285 § 2.

⁸⁴ Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. IV, s. 98.

kiej⁸⁵. Przyjęcie takich świeckich urzędów jest nie do pogodzenia z posługą sakramentalną, a konflikt porządku zewnętrznego z wewnętrznym byłby nieunikniony⁸⁶. Konsekwencją takiego stanowiska Kościoła jest następna norma kodeksowa, w której stwierdza się, że duchowny może zarządzać dobrami i urzędami należącymi do świeckich, z którymi łączy się obowiązek prowadzenia rachunków, tylko za pozwoleniem ordynariusza. Również nie wolno osobie duchownej poręczać, nawet własnym majątkiem, bez porozumienia ze swoim przełożonym i podpisywać weksli obligujących do wypłacania środków materialnych⁸⁷. Restrykcje kanoniczne odnoszą się także do zakazu uprawiania handlu i dokonywania transakcji, zarówno osobiście przez duchownych lub ich przedstawicieli, chyba że czynią to za akceptacją legalnej władzy kościelnej⁸⁸. Tak więc duchowny nie może się angażować w transakcje handlowe podejmowane dla materialnego zysku, bowiem podjęcie takiej działalności jest obwarowane sankcją karną, wymierzoną przez przełożonego stosownie do ciężkości przestępstwa⁸⁹.

Czynnością niestosowną dla duchownych będzie również czynne zaangażowanie się w działalność partii politycznych i związków zawodowych, chyba że obecność duchownego jest konieczna ze względu na obronę praw Kościoła lub rozwój dobra wspólnego⁹⁰. Jednak o tym nie decyduje osobiście duchowny, lecz jego przełożony, od którego otrzymuje stosowną misję do realizacji.

Jako czynność niestosowną dla duchownych kodeks określa również odbywanie służby wojskowej⁹¹. Dlatego duchowni nie powinni się dobrowolnie zaciągać do służby wojskowej, chyba że zgodę wyrazi ordynariusz własny. Obecnie pełnienie służby wojskowej jest szczegółowo określone na podstawie porozumienia władzy świeckiej z kościelną, jak również została uregulowana prawnie obecność duchownych w strukturach wojskowych⁹².

Duchowni powinni także korzystać ze zwolnień od wykonywania zadań i publicznych obowiązków cywilnych, które są obce stanowi duchownemu, powołaniu kapłańskiemu, przyznanych na ich korzyść przez ustawy, umowy lub zwycza-

⁸⁵ Por. KPK, kan. 285 § 3.

⁸⁶ Por. G. Ghirlanda, *Wprowadzenie do prawa kościelnego*, s. 72-74.

⁸⁷ Por. KPK, kan. 285 § 4.

⁸⁸ Por. KPK, kan. 286.

⁸⁹ Por. KPK, kan. 1392.

⁹⁰ Por. KPK, kan. 287 § 2.

⁹¹ Por. KPK, kan. 289 § 1.

⁹² Por. Jan Paweł II, Konstytucja Apostolska *Spirituali Militium Curae* na temat ordynariatów polowych, w: *Schematyzm Ordynariatu Wojska Polskiego 1995*, Warszawa 1995, s. 237-242; Instrukcja Biskupa Polowego o strukturze duszpasterskiej Ordynariatu Polowego Wojska Polskiego z dnia 7 grudnia 1992 r., w: *Schematyzm Ordynariatu Polowego Wojska Polskiego 1994*, s. 73-83.

je, chyba że ordynariusz zarządził inaczej⁹³. Motywem i inspiracją do takiej normy jest słuszne przekonanie, że duchowni pracują publicznie i dla dobra powszechnego, a ich posłannictwo jest ściśle związane ze służbą człowiekowi i konkretnej wspólnoty⁹⁴.

11. Obowiązek popierania pokoju i zgody między ludźmi

Prawodawca kościelny zobowiązuje duchownych, aby w realizacji swego posługiwania jak najbardziej popierali zachowanie między ludźmi pokoju i zgody, opartej na zasadzie sprawiedliwości⁹⁵. Inspiracją religijną staje się wezwanie do przyjęcia Chrystusowego pokoju, jak również niezbędna jest wola poszanowania godności wszystkich ludzi oraz ich podstawowych praw, co zdecydowanie wpływa na budowanie autentycznego braterstwa⁹⁶. Najgłębsze przekonanie, które motywuje do zachowania pokoju ze wszystkimi, rodzi się z wewnętrznej jedności duchownego z samym Chrystusem.

Z tym obowiązkiem bardzo koresponduje kodeksowe zalecenie, by duchowni podejmowali jedną z możliwych dla nich form życia wspólnego, a tam, gdzie ono już istnieje – by zostało przez nich zachowane⁹⁷. Nikt w Kościele nie ukrywa, że życie we wspólnocie jest wymagające i trudne, jednak trudności nie powinny odstraszać od podjęcia form takiego współdziałania. Życie wspólne dla samych duchownych na pewno jest korzystne, skoro Kościół zaleca tę formę wspólnotowości, zwłaszcza w trosce o umocnienie kondycji ludzkiej i doświadczenie daru braterstwa⁹⁸. Życie wspólne kapłanów diecezjalnych może przyjąć różną formę, np. może polegać na wspólnym zamieszkaniu, stołowaniu się, praktykowaniu częstych spotkań formacyjnych, na odprawianiu wspólnej liturgii godzin⁹⁹.

⁹³ Por. KPK, kan. 289 § 2. Kodeks z 1917 r. za takie czynności uważał zajęcia medyczne, stanowisko publicznych notariuszy, świeckiego sądownictwa, udział w rządach, piastowanie urzędów, z którymi związana była odpowiedzialność finansowa, piastowanie urzędów i funkcji adwokatów w sądach świeckich. Por. kan. 137.

⁹⁴ „Duchowni będą zwolnieni z obowiązków obywatelskich niezgodnych z powołaniem kapłańskim, jako to: sędziów przysięgłych, członków trybunałów [...]” Por. Konkordat między Polską a Stolicą Apostolską z 1925 r., art. V.

⁹⁵ Por. KPK, kan. 287 § 1.

⁹⁶ Por. Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* z dnia 7 grudnia 1965 r., nr 78.

⁹⁷ Por. KPK, kan. 280.

⁹⁸ Por. J. Kałowski, *Życie braterskie we wspólnocie. Studium prawnohistoryczne*, Warszawa 1999, s. 66-72.

⁹⁹ Por. Sobór Watykański II, Dekret o posłudze i życiu kapłanów *Presbyterorum ordinis*, nr 8.

ZAKOŃCZENIE

Przypomnienie nauki kanonicznej o wspólnych kodeksowych prawach i obowiązkach osób duchownych miało na celu usystematyzowanie proponowanych przez prawo powszechne pojęć oraz przywołanie niektórych norm prawa partykularnego, opisujących wzajemne relacje prawne między duchownymi. Świadomość praw i obowiązków u osób duchownych, winna korzystnie wpływać na ich apostołską skuteczność, zwłaszcza w procesie realizacji podjętych zobowiązań. Natomiast u osób świeckich powinna przyczynić się do głębszego spojrzenia na religijne posługiwanie duchownych i do odpowiedzialnego zrozumienia specyfiki ich powołania.